BESCHRYUINGE VAN DE
EYLANDER BANDA

288.200

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 29-7-2010
Nomor Induk : 10880/121-Museum10
BIB - ID : 9762860
ITEM - ID : 0000579770I
Asal : Museum Pusat

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXI 394

BESCHRYVINGE VAN DE
EYLANDEN BANDA

ZAL
GENOOTSCHAP VAN
BATAVIAAN NASIONAAL

van Sallama, gelegen aen de noortsijde van Groenong apij, 't welckaen t'eene met ditto vlackbergh maeckt, waer tusschen de jonckers meest haer passage nemen, als se van 't fort Nassau schuijten. Voor desen heeft de reede van Neijra genoemt gewees', de reede van Camponi Lama. Op dit eijlant hebben bewoont geweest deese naervolgende steeden, die jeder voordigh met den geduyrighen oorloch 't eene meel verdestruseert sijn, de stadt Lantor, deese sijn antiquiteijt plaeht de principaele hoofdstadt geacht te worden en sorteerde onder sijn gebiet Lantja, Gioul, Kijac ende Rato; van hedendaegs were Neijra voor de principaelste coopstadt gehouden, door bequaemheijt van de reede ende gelegentheijt der plaetse, en sorteert onder sijn gebiet Ower, Kijac ende Rato. De voorgaende acht steeden plegen over 8 à 10 jaren duh neem van Uhijlima te voeren, maer nu is Labetacqua met sijn 3 steden van Uhijlima ten deele afgewicken ende heeft haer om het deel Uhijlima begeten, 't welck de ander partij is, als verhaelt worden sal.

Op het 2de eijlant sijn deese naervolgende steeden gelegen, eerst Lonthor, onder wien sorteren Madiangim ende Lacaij, daer naer volcht Sammen, 't welck sich verdeelt heeft in 4 campos ofte wijcken en sorteert het dorp Wontore onder sijn gebiet, Orantatten plach 40 à 50 jaren voor desen, een van de voornaemste steeden van de eijlanden van Banda te wesen, dan is nu ter tijt in weijnich estime, hoewel groote preualegien hebben de welke de Lontoreesen allenskens haer haer sijn trecken de, ende met gewelt onder haer houden, soo dat nu 't eenemael sorteren onder haer gebiet, door oorsaecke dat sij soo swack sijn, want waren over 1000 hijgesinnen, ende nu niet over de 70, 't welck gemelte 5 steeden het ander deel als Uhijsibe genoemt worden; noch leijt op 't voors. eijlant de stadt Wayer onder wiens gebiet staen noch twee dorpen Bottom ende Belben, gel. Onwendender, als dan Sallamme, beijde groote steden. Onder Sallamme sorteert Comber, daer het boquaemste water is, onder wien staet Lantjes. Ditto Comber is tegenwoordig geheel geruwineert door den oorloch. Deese 7 voorn. steenen worden meede onder de partij Uhijlima gereken t, alsoo dat op dit eijl, liggen 12 steden soo cleijn als groot. De stadt Orantatten wordt noch om sijn antiquiteijt de preualegien vergunt, in tijden van oorloch tusschen de ingesetenen haer neutraet te mogen houden, want allier moeten alle de inwoonderen van Banda vergaderen ende 's lants saecken

[illegible] als tusschen de twee eylanden Groote Banda ende Neira, de [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]

het volck haer meeste behulpen mede, sijn meede onder Uijlijma gereeckent. Die volck van Pooloe Roon ende Poolo Aij dragen sulcken hoochmoet, dat se met volck op Neijra comen, segghen dat haer voorouders dat land eerst bewoont ende beplant hebben, ende haer slaven dagelicks op Neijra geordineert te woonen; hierover pretenderen gerechtigt te wesen tot een party van 4 moskevaten ofte reese jaerlijcx. Die van Neijra plachten geenen coop van rijs, cleeden ofte geldt te mogen maecken of moesten gemeelde 2 eijlanden eerst te worden doen, ende voorts den 't gheheele doet van Uijlijma, ofte andersvvielen op dendia ofte boeten, placht een gemaijck te wesen, als sij den coop ofte contract wilden maecken, dat beijde partijen van Uijlijma ende Uijlijma moesten vergaderen, dan maecken sij eerst een accoort met malcanderen, waer voor sij haer foelij ende nooten vallen vercoopen.

Soo gemelt sijnde soo moesten wij haer bidden ende vleijen om den coop te maecken, 't welck somwijlen wel 4, 5 ofte 6 weecken aendijen eer het geconcludeert mochte worden. Deese eerste versaderinge moest eerst tot Orantatten geschieden onder den boom, alsoo dat die van Neijra geen swaere saecken ofte ijets dat het land ofte den coorbob aengaende mochten bij den hant trecken, hoewel sij altijt het huenthien wilden weesen, sonder contschap van de andere steeden. Ende de andere steeden sijn van gelycken verohligeert aulex een haer te doen op groote deur. Alsus houden sij malcander in dwang soo dat se geven groote meesters willen weesen, voer wt groote tweedrachten spruijten.

Noch een eijlant, de Guonong Apij ofte Wierberch, wert meestendeel bewoont door de slaven van Neijra ende Lontor, die aldaer haer tuijnen onderhouden van sajer ofte warmoes. De slaven die sij hebben sijn meest van Timor, Sollor, Sorrabaij, Knij, Aru ende Pollon, houden bij 10 à 12 huijsgesinnen bij den anderen. Sijn meest noch heidens, vangen somwijlen noch verckens, die over 100 jaeren daeron geweest hebben eer deese Bandanesen het mahamatische geloove ingevoert hebben. De slaven moeten moesten de verkens vangen ende eeten, sonder weeten van haer moesters.

In deese 6 eijlanden voorn. worden naer estimatie gereeckent 14000 sielen; daer onder 4000 weerbare mannen met schilt ende swaert te weesen.

CORT RELAES VAN DE PRETENSIEN VAN DESE EYLANDEN IN 't BESONDER.

De stadt Luhutsoepe met haer 3 steeden heeft de grootste visscherije van dit eylant gewesen, dan sij met de 8 steeden van Ulliima strieden. Neijra met sijn 11 steden meenen competent om haeuen van te maecken, daer benedens hoogen de vrijheijt van 't Banda te varen, om hout-wassen en woorden, 't welck geen andere Bandanesen vermochten te doen, en waere de oorlog staende dese schippen op Neijra tuijg hebben, alsdan moeten sij 10 pc. cohier voor gheven. Op van Neijra beleijden noch 2 authentique preuelegien de eenmael van Telluhe heeft haer met een seijl gehijs een verseeckte besoeck gereert, meende het buijtenste van de eris 4 vingeren breet, onder 4 bouen aende met goet te moeten beslaen, het welcke sij een trap noemen. Dese twee dingen willen sij niet gedoogen dat iemant in Banda ofte eenige eijlanden deer omtrent sullen gebruicken, maecken daer sulcken werck af, dat sij hener gecoten oorloch daerom souden aenvangen, 't sij sij eenige Oranckays in Banda quamen die ook onder de pertij van Ulliima gerekent werden, of in 't contract met die van Neijra getreden waren. De sulcken vougen verweren hem wel met beijde gerechtichheijden, ende ingevalle sij tegen die van Neijra 't eenigen tijden quam te oorlogen, soo is van dito gerechtigheijt verstocken op verheurte van der hals. Voort is niet gepreuchgeert dat bedaijt, maer sijn de machtichste tot see met prauwen, circuiren ende andere prauwen. Sij plachten op Madacra, Betang, Java ende Macassar sterck te varen, coophandel drijuende, maer 's nu ter tijt heeft gemeijnert, sij sochten daer tussen, doen ende stormwoeder quamen daer met in Banda, en bleijden dit voor haer preuelegien dat niemant sonde vermogen diergelijcke wapenen te gebruijken, waar tegens het gheheele land haer opposeerde, segghende de Lontoesen haer als eedingen te achten van 't land, ende dat door haer toegeeijgende preuchegien aengaende de wapenen, daarom waldien sulex geensins verstaenden, ofte tochten, maer dat een yder moeste sijn beste doen om diergelijcke te beconen ofte halen.

De eijdt Sandee gebeurt niet meeren in de locht te bleecken. Daer was 't wel te wenste boomen, die hem daer te vreen, middel om olij te maecken in de locht te maecken, hetwelcke de andere moeten hebben bij de haut trecken, moeijelijck werck is 't groen te gewinnen op Ceram sanvidee, 't welck van daer mijlen tens noorden omtrent 30 mijlen is gelegen; daer hem dien olij voor dese

de eenigen gouverneurs hebben, worden noch heedendaegs bij den naem van coninck aengesproocken, in de generale correspondentie, ende wort in swaere landsaecken tractatyen als coninck (soveele) geacht, daer naer den coninck van Suthimar, daer naer de stadt Weijer ende Roosengein, welcke naem, coninck van Roosengein, den coninck van Weijer mede voert, bij verstercken ende inwoonders van die van Roosengein. In haere pitsjaringe den wispraeck ofte redene van 't goene sij voor hebben door den Sabandaer ofte oberste gedaen synde, waerin de omstaende naer luijsteren, mach ijgelijck sijn goet dunck daer op antwoorden ofte seggen wat sij daer tegen hebben. Als dan wert het de papen oncenneert dat sij haer opinie daer van moeten verclaren, als meede of het met haer wetten overeen comt. Als dan de papen met malcander disputeerde, moeten haer opinie te kennen geven. Soo anter haer oenicheijt is tegen alsoe verwonnen, anders behoorende te accepteren, in sijn dat het in haer selfs staet te aenteemen ofte te verwerpen. Al seggen de Sabandaers ende ondermeden dat sij met de papen wispraeck wel vernoucht sijn, ... op dat sij willen in haer pitsjaring groote moeijten valt, ... ende d'ander partij daer tegen, als dat die machtichst van gesachte sijn, vertroecken ende breecken de toesijen ende beloftenissen van haer wederpartij af, en rasseren die tot hen gront toe. Daer naer sijn sij met een weijnich dencks ofte boete gepardonneert. Sulcke moetwilligheijt gebruijcken sij gemeenlijck tegen die sij meest haten; nochthans heeft beleeft hebbende comen bij die sij sulcx gedaen hebben om amper, dat is vergeninge, bidden, seggende dat sij dronken van amphioen ofte ginije geweest waren. Soo moet dan de schade geleden heeft de boomen noch den darm vol eeten geven, ofte groote schande sonde neer en sijn gesachte naer gesprooken werden. Daer meerte is den prijs weeder gemaeckt.

Soo haest op denda gestelt wierde, en opstinaet 't selve niet wilde aen de stadt ofte negerij daer hij woont, betalen, soo senden de Orankaijs daer een hoop boudinaers om sijn wooninge te ruwineren, sijn vruchtboomen af te houwen ende jagen hem soo de stadt wt, soo dange hij de geordineerde denda betaelt heeft. Het gebeurt dickwijls dat de Orangkaijs en de grouten oneens met den anderen sijn, om de outste ende eedelste geslachte van Banda, op welck punt sij seer trots sijn, verwijten ende verachten malcanderen, dat sulcke ende sulcke van haer voorouders niet laeten gesprooten sijn, injurieren

malcander naer verachtinge, alsoo dat tenees geschiet tegens geschiet
de in de wapenen opstaen, ende bevinden veel meerwijf ende minder dat de
Oranckays van de steden van dat doet, om bijsitten ofte bijslaen desselfs
meerderen te haer trecken, om te assisteren deen de tweede partijen voor
haer compareren, ende naer de ordre dier selver te hebben gedefereert,
soo beroepen sij de oudste personen die sij weeten van beyde geslachten,
die deer oprechte exacteurs moeten doen van haer waere ingenuste ende
geslachten, dat sij wetten te zeggen. Wie het oudste bevonden wert ende
het oudelste, werden naer dien gestimeert, ende d'andere werden door
de papen op groote dessin verweesen, welck voort van de Oranckays die
de saecken assist hebben. En soo sij bevonden dat de een partij van d'an-
dre predicessie slaven ofte slaminnen afgecomen waren en dat sij nogh
vrijgecocht sijn gewest, soo mach de partij van de onders hier die toebehoort
hebben, desselfs met sijn gelacht vermasten, met tijt ende goet ende
soo langer voor haer eijgen behouden, als sij haer sullen mogen vrijcoopen.

Desse geslachten, weeten die Bandanesen van 150 ende meer jaren her-
waerts neer te rekenen, nochtans beschrijven sij wijdtluijftich, haer exerceren
den anderen continuijlick daer in, soo dat een ijder weet welck geslacht
van wegen sijder moeders sijne heren proest beschiet, ja met wien sij gelijck
haer nootcnboomen mogen plucken, als mede van andere vruchtbomen,
een ijder weet die veul bomen hem toecomen, waer die staen, al waert
datter maer een à 2 boomen die haer ouders nagelaten hebben, haer door
schult, pant, ofte behalinge toegecomen waeren, weeten sij met den vinger
onder dien boomen, die de schue vermant ofte verecht heeft ach te wij-
sen. Hierin doen sij haer kinderen door haer slaven en slaminnen dagelijcks
onderwijsen, tot dat sij arbeiden sijn. Het geschiet oock wel dat een vrouman
ofte Oranckaij bij een andermans slaminne boelert; indien sij swanger wort,
ende dat hij het kint voor sijn eijgen houden wilt, soo moet hij de mees-
ter daer voor betalen soo veel als hij daer voor begeert, ofte een ander
daer tegen geven. Soo hij niet redres bedingt tegen het kint dat gebooren
is ofte gebooren worden sal, voor de eerste reijse soo zwijcht de man van
de slaminne, tot dat het kint groot geworden is, ende wederom hondjeckt
ende kinderen generaert, ende redelick sick haer t'huijs gewoonte wordt,
alsdan soo haest als de man ofte meester van de slaminne doot is, soo comen

de kinderen van de moeder ende de dat niet vader geen. Als dan mach de man komen, de de kinderen verzoeken, ende laten hare kinderen ende hare kinderen een reys of het vaderlijcke moeten daar in gedoos sijn, want zeght de vader hem de moeder van niet gemacht, maer hy wilt sijn vrij van, dan moet het koopen, dat hare kinderen sijn dan eerst vrije luijden. Hiervan dit een exempel gestelt als sij swanger is, sal ook de vrucht bedieren, willen anders slaven te worden dat kint daer sij af swanger sijnde, als dit uijt treedt dese, een sij gescheit was van haren man, als dan soo hare kinderen sijn al haer naecomelingen vrije luijden.

Op dese manier is 't ook als een vrije vrou een slaef trout ofte maeckt, soo moet sij hoel slaven coopen, dan met dat slaefs meester een vrij kinderen te winnen sijn. Die soo een slaef ofte slavin verkoopt sonder met dat haren dat mogen wat te plucken vallen sonde, soo hij komt te sterven, mogen sijn kinderen ofte andere vrienden dat recht vervorderen, soo sij meer soo manchtich sijn om de oude luijden te vergeven, om dit aen te rekenen onse getuijgheniss doen van te graven, maer soo die geschillen comen te verwarren onde dat slaen ofte slavinne sinden verrijcken, soo coopen sij de oude luijden wel om dat sij in 't doodbeoock raecken, ende worden dan niet anders als voor vrije luijden beset, ende ook sommige Oranjes gevolcht. Dese Baddneesen sijn van de superieure reijen onder de comis dit waermate van een hat ende eedel gestachte achten, laten hen bij reden voorsien, t selve te connen berekenen, in anschouw dinkwijle hebben door dese de Oranjes veel slaven hebben, daer sij met ook haer soonen wel bij bouweren, de onder gesint dan soone sonuijlen eenige gijsiten voor hem ofte, onde comt de soone te sterven onde het slaef kinderen van moet of als hij de boel verwerft als hij onder kinderen bij gegeven eert heeft, van maeckt de jongste broeder de naeste persoon die hij te dopen onde kinderen word verwerft dan is 't een vrij vrou die ontsiert is en haer soon comt te sterven, soo mach sij haer mans jongste broeder wederom trouwen, want die ouder als den onderleden is, mach sulcken wedrwe ofte verlatene niet aennemen noch trouwen, doch een slaun dat den onderleden heet is gewesen wert soo nau niet opgelet, hoewel het haer oncoomlijck is, maer de papen sien hier op soo nau niet, alsoo sij selve dinghelijcke plegen.

Sien, d'auteur is de vruchtbaerheyt der Bandanesen, dat sijn meer soo veel verwonden, doch onder belofte den soldy, dan eenen bloeder dra[a]m geven, ende de assistentie van haer slaven in 't vuur, sullen 't haer niet laten maecken, als mede de handelijden ofte die van buiten komen, op wien sy gepast moeten als sy vercocht sijn, oock op de slaefkinderen die sy voor boeten ofte bystant hebben; wie daerbij bouterende bevonden waert moeten beyde qualijck met de doot gestraft worden, al waren daer maer van twee luyden getuygen af, want slaef ofte slaefinne mogen geen getuygen ofte in eenige saecken ofte corsaecken attesteren.

Aengaende vrijer ofte vrijster, dienstmaechden ende knechten mogen malcanderen haer gelichen gunsten, soo het niet de publijcque gedaen waer, ende waere haer tot geen schandael gerekent, maer eens gehoud sijnde is de doot.

De Bandanesen mogen volgens haer wet ende leere haer vrouwen verwerpen als hij haer de behoude penningen ofte boel gaef geeft, ende wederom een ander trouwen, dit doende soo dickmael als 't haer belieft; maer een verworpen vrouwe staet haer vry 3 mael wederom te nemen, dan de 4e mael verworpen weesende ende als dan deselve wederom nemende, soo sal hij met ditto vrouwe den doot schuldich wesen, doch soo hij het leven en de vrijheyt behout, moet hem een massa gouts costen, want moeten beyde haer leven coopen, dat soo dier is als het de papen belieft, anders worden beyde in de aerde al staende levendich begraven, met haer hoofden daer buyten bij malcanderen, als dan werpt de gemeenten haer met stee[n] doot.

Dieverije wordt bij haer de 1, 2 ende 3de reijse met veel slagen ende groote boete gestraft. De slagen moeten van ouderen gedi sijn, want de graf die slagen geeft, soo hij eenen gedi slagen gaf sonde soo veel slagen wederom moeten ontfangen, oft deselve met gelt afcoopen, waerin de papen passengieren, daerom moeten wel toe[n].

Als men de Bandanesen begint te interrogeren van waer haere ouderen ende voorouderen afcomste is, soo sal men bemercken, dat het maer een deel verstaen ende van haers meesters ende anders wechgecoopen slaven, ofte anderaints sijn gevaest, die haer niet genich goet versonden hebben te handelen, t'welck sij opgesmapt ende geconsumeert hebbende haer tot desen plaetse begeven hebben; in dien dat men anders niet bespeuren kan

handel haer onders elcanderen gevoert sijn, somtijdts die haer meesters van Banda gecomen zijn om te handelen ende andere gesonden, de saken wij gegeven om sulcker oirt op andere plaetsen te mogen woonen ende haer gemack te doen. Daer is ongelijck veel plaetsen van de Custe Banda Especiale tot de Artsedye ofte medicijnale eijgenen van Banda, met de natie van Banda sijn daer gecomen, als van Cafferi van Mosambique, Arabijnen, Persijnen, van Cambaija, Cormandel, Bengale, Pegu, Atchijnders, Mamorianers, Moluckse Mardijcken, Chinesen, Jamanen, Macassers, Mindanaers, Amboinesen ende diverse andere landeren, voorts sijn daer veel van desse voirgemelde eijlanden, als Ceram, Tijpora, Kelj, Aru, Tenebar, Timor, Sollor ende meese gecomen slaven: de vrouwen die sij meest ongelijcks coopen, sijn meest Mardijs, Javanen, Macassers, Buttoners, Bangaijs, ook Moluckse, Amboijnese, Ceramse, Kelj, Timor, maer de beste van Bali. Van alle dit inwesende gespuijs roofsen desse stoute onbevreesde Granaten Saccadaners ende Oranckaija van Banda, daer af de cleerste werck weet te seggen; nu mogen de Hollanders haer wat helpen verraden, anders sien of wat meer goets van haer te verwechten staet, als in vorige tijden van haer is geweest.

Desse Bandanesen willen altoosdt gerne cortelijcken geacht worden als verbolt sijnde, want sijn te coortelijck haut aen werck te slaen. Sijn meeste groote cooplijden, maer door cruijde loringhe verlooven reijse doende sijn sij veel rijcke gemaeckt, want in sulcken gevalle moeten de vrienden de palde haer wtreijcken ende haer wat bijstant geven, weerdoor sou sij meer de weerde van 20 realen van 8en verliesen, wel 100 realen van achten weederom becommen. Als sij door haer verarmt sijne, dan werken sij weder versorgt dat sij meer dergelijcken dan verlooren, ofte te voren hadden. Ende, behouden voijagie doende ende vrij wel gerust hebbende, moeten soo veel inheijden aen de peijen als ooek aen de vrouwen doen, dewijle haer mans sij sijn; dit de hatie sinst, als de keers vliegt ende de rest is voor de vrienden, want moeten met geen leedige handen weeder tuijs komen als sij hem comen welcome heeten, sonsen de reputatie te nae raen; moeten ooek haer buijck vol proppen. Dit moet onderhouden worden, anders is geen Orankaij, ende dese reputatie van sijn schoone gestichte, soo dat sij met haer voijagie ende handel int 't eijlandt weijnich ofte niet behouden.

Het voorgaende is het leven ende reijsinge der Bandanesen geweest,

ofdoen dat onse schepen anno 1612 onder den Admirael WOLFERT HARMENZ. ijdelen dat onse schepen anno 1612 onder den Admirael WOLFERT HARMENZ. tijdens

niet, tegen het contract gevaren, noch tegen voorbeeldt gedaen, in dusy- en gelijcken daden. Mochte Vergenoegh onder Sackerich [sic] Amboina beroerden? Neen sal de Banase gemeente seggen, die als landen soo veel verlich hebben, dat sy gedurigh noch Luft [sic] en verzocht wierd.

DAT HEEREN OF KONNEN SIEN BIJ DEZE NEFENSGANGE VAERTE, DE DIFFERENTIE DIE DAER IS TUSSCHEN AMBOYNA ENDE DE SCHILDERIJ, DOOR DEN HOUVERDER HOFFMAN DOEN MAECKEN, ENDE OM DE LAEDT VAN BREEDER ONDERRICHT TE DOEN, EN HEE ICK DIEN WILLEN NAEVOLGEN VAN DESELVE LAEDEN WAERDE VERCLAERINGE TE DOEN, OP DAT DE LAEDT VAN VOLKOMMEN KENNISSE MOGEN HEEREN, NAEMENLIJK:

A. C. 1629.

N° A. Sijnde met blauw afgeteeckent, de gemeen pat Warmoeie, gelegen op 't strant, doch eenigsins [illegible] aenlooping gemeint, de hoofpaetsen zijn genaemt Lauwa, Cambello, Tissandj ende Berangh, de welcke onders t communement van coninck van Ternate sloeg.

N° B. Begrijpende van 't fort Affouros tot Camarie, naementlicken Lilijaho, Hatsonwa ende Tanjeto, wesende langs strandt met Listy ende paelt getreckent. Deese worden door den Stadthouder van den Coninck van Ternate gepretendeert, dat sijnen Coninck toekommen, gemis van onse zijde ook gedaen wordt, tegen de questie, waerin wij ons recht moeten bewesen, om hier niet verder materie van Oorlam te dicten worden. Doch dese coninck dat desse drij plaetsen sijns dunckt meer andere ook toecom, dat de Ternatensche macht groot is ten aensien van 't succours dat van [illegible]

[illegible] de kaert ontbreekt.

dese om gaende plaetsen bequamelijck konnen, ende dierhalven 't gemeen van de Noortlanders van Java en de onderhoorige eylanden niet van geen Comick van Bantam, uijt hoofde dat sij daer weynich, ofte geen saken, ende sij met de meeste swarigheyt mogen komen, ende soo sijn de selden Wagens alsoo maer een gulden van 2 ½ 400 copangs gerem daer, waerom dese sonder oorlof niet komen, die Java niet verlaten mogen. De grach van den Comick van Bantam, de eijgh. Scepenaedye in de 1/8 van 2 à 3 dagen ter hoogen en eijgh. den anderen van Bantam, is dese, onderscheijden uijt de plaetsen onder 4 gelijck van die van Lasser gestaende van de Z. O. hoeck van 't landt

		Mijlen.	Mijlen.
N° 1.	Die van Berijoetie konnen uijtcomen	200	
	Dese voorsz. plaets is gelegen een half mijle van strangh. op reech Landen bereyt gelijck oock alle d'andere plaetsen in margine met N° 2. gestelt staen volgen, ende met een ½ Landen weeder rontsom als p. ordonnie		
N° 2.	Pondia, gelegen een half mijle van 't strangh	60	
N° 3.	Sidoacko, een roerschoote van 't strangh	60	
			320

De stadt Louwa.

	't Campon Patty	160
	't Campon Assap	100
	't Campon sampongbreso	200
	't Campon Noya mackatta	120
		570
N° 1.	Loeda, een quart van een mijle van 't strangh	80
N° 2.	Dodan, een quart van een mijle van 't strangh	80
N° 3.	Loeki, een mijl van 't strangh	80
N° 4.	Annen, dicht aen 't strangh	80
N° 5.	Hennekelan, een quart van een mijle van 't strangh	80
N° 6.	Herunctouban, een ½ mijl van strangh	40
N° 7.	Lactis, dicht op 't strangh	100
	Transporteert op d'andere syde persoonen	1250

	Vaan	Mannen
De commandeur van d' andere sijde beloopt persoonen		340
N°. 6. Noulen, een quartir mijls van strandt		50
N°. 7. Bamijt, daer nen 't strandt		50
N°. 8. Caibobo, op een hoogen berght op 't strandt		3004
Hunne wyven als boven		60
Caibobo, als boven		50

Dese sijn in quest.

Onder 't commando-ment van Caubella:

	Een 't hert Caubella, 't Campon Tillie alt Quit Latij Nare	500
N°. 9.	Mahasa, 2 mijlen in 't geberchte	80
N°. 10.	Noonaetion, 24 mijl in 't geberchte	50
	De naervolgende inwoonders wooncn omtrent Erangh:	
	't Campon Sabandere met een gedeelte van 't Campon Tillie	130
	't Campon Mabocllo	30
	't Campon Hennebelo	50
		880

Onder 't commandement van Lisidij.

	Sael, een 4 mijl in 't gebergte, veruijnt volck	
N°. 11.	Mouliti, 4 mijl in 't gebergte	30
N°. 12.	Intonaliti, als boven	25
N°. 13.	Hattoreba, als boven	40
N°. 14.	Op ont Lissidij woont wijnich volck al want haer beste nagelen vallen	

Op Lissidie Teru.

	't Campon Oranghcaij Waxhu persoonen	80
	't Campon Oranghcaij Tannelkroeck	60
		255
	Transporteert op d' andere sijde persoonen	840

		mannen.
De naburuste van d'ander zijde behoort persoonen		2405
1 Campon Oranbeale, leijt Sarpie		70
1 Campon Oranch eam, Taimunbamum		50
Niboxe aent strangh sijn meest verdoort van Cotta-Corres Eijlant		
		120

Onder 't commandement van Pernaga

N° 1.	Die van Pernagh wooncn d'een helft op 't strangh ende d'ander helft in 't geberchte, maecken t'samen mit weerbare mannen	150
N° 2.	Maita, een heul negil in 't geberchte	30
N° 3.	Horion, 2 negilen in 't geberchte	60
		240

Onder 't commandement van de Capithoudat van Ternate.

1 Campon Ternate mit Gamsio Eroogh persoonen	300
1 Campon Halmera, sijn de inwoonders van Halmawe ontrent doot hun verroert ende daer omtrent wonende, doorlee mannen	800
	1100

Onder 't commandement van Assahoudje.

Assahoudje gelegen aen N. W. zijde van Gorom tegen overt Eijlant Bonoa is gesetten op een hoogen berch omtrent 2 mijlen van 't zeedt Kassous, rieckt aen 't strangh, mackten mit weerbare mannen | 160
Hattapenaij aen 't strangh als Bonoa | 80
| | 200

Die van 't Eijlandt Bonoa.

Dit eijlant is gelegen N. W. van Amboyna, omtrent 4 mijlen

Transporteert op d'ander zijde persoonen | 4065

Manes
Die compasie van de ander 't lidt te koop gestaen
van 't quart Nederl. dit is een van de ander andren uterck enlant
wesende, is meestal van groote, d'meeste groot gewas, en
sonder ommael de groote corpulentie van 't vader landsche ras
persoonen 1000

Die van 't Hollandt Kalfvagie.

Eijgentl Kalfvagie is gelegen van 't quart Naerden, heeft onder
sich eenige diorpen, die plaetsen oock groote dieren te weesen
ende laten uit die van Amsterdt en Beemster, die sijn mede groote
opreus dijn om te voeren, dese saison te verlossen, dat haer
corpulentie verminderen sal, doordien wij eenige plaetsen van haer
uitgelopen vinde, verdiscrent te hebben, nochtegenstaende dat
sulcx onder 't gebiet van 't quartier staet, sij brengen ordinaris
4 hondersen in veiere persoonen 400

Die van Muijden, een eijlandt int t voorsch gelegen.

Dit eijlandt Muijden heeft veele onder ingesetenen van de Portugeesen gelaten, soo wij van onse onderdanen dikmaels onderricht sijn; onder andere heb wijse dese saison inerinne gehadt, om haer uit one te trecken, ende eijndelijck in goo veere gebracht, alsoo sij dergelijcx op Candelle wesende nae haer vaste sprecken dat wij haer saken gedeclareert hebben onderdanen ons t exempel te weesen, waerop dese saken redden hebben, naer sijn daerover door de Turcsinge tresgementen ons vaderom uitgeraden, ende hebben onse Nederlanders in de logie vermoordt, die daer gestalt hoort was te den hegelhanden, alsoo dier eenige nagelen vallen doch weijnich, maer meest en een noch in 't seilen te bjonnen, alsoo haer hier laetsinx dat ensche ende Macassarsche joncquen ontbouwen, die haer ingelant om Candelle, brangi, Louwen ende Ilitton inten bewoeren, sij in gelex ende dergelijke niet voor sijn, dat sal UE. corderlen. Dit eijlandt om 8 a 10

Transporteren op d'andere syde persoonen 5365

De Landen en de personen die 't continent dese eijlt. 400
Lato . . . 200
Hoholy . . . 200
Hitoe . . . 300
Loehoe . . . 100
Hamahaa . . . 150
Manipaa . . . 50
Sahoeloe . . . 50
Sanay . . . 200
Tamaloue . . . 100
Hoja . . . 80
Tombuly . . . 200
Vercamina . . . 200
Wamina . . . 100
Hatta . . . 150
Tot dusver . . . 2700

Na [illegible] sijn de Alfoeren te Boero [illegible] sij die nacom, [illegible] sijn
sij in 't land [illegible] ende wegwijs [illegible] sen komen. Deze Alfoeren
drie Reijen, dat haer vaerlieden sijn, [illegible] Reden Amet
Wasy ende Hatta Loeloy, die als boven over al de andere commen
hebbende onder den gebiet [illegible] dorpen ende dijc hoofdmansen, daer
woonende Radja's wesende, welcke personen door [illegible] den
deser [illegible] sijn, onder [illegible] correspondentie met den anderen bro
sijn. Deze Alfoeren sijn d' eerste raedt aen 't fort Amboijna gewesen, den
tijde als sij hier die van Hitoe, dat sijn die vijandt openlick geherabbe
gerooste vrientschap, gelijck sij in mijn discours van 't beroeren 't langh
hebben verhaelt, als oock den tijde van den H. Admiraal STEVEN VAN DER
HAGEN, in welcken sij haer beeden tot hout gemaeckt hebben ende sij
haer onderdanen aen een verpflichten. In sulcker voeg als wij 't hebben
sien dat haer gemoedtheden voor onderdanige dienaers verkenen, waer door
een ieder dienstbaer wijsen en dienste gedaen sijn. Deze Radja Loeloy
sijn onderdanen, worden door alle d' omliggende plaetsen groote macht
Orangkayen ende sijn van gevreesde manierlicken, dat die van Leowa

Camella sedie mieren, plaetsen daermeede die overigeh Komen wachten, soo wanneer eenige der Heeren, die eenige traeta willen vaeten, daer tot bij de selve becom moeten, gemindert worden. Dit segt de Heer Wouter Hendsaen, doende wijnden der Mooren te Comen te verscheer dat men de reede op Loawa, Combelar, Lassiesende Prince Kreeten transporteeren sou eenige goederen. Mooren, die hoogen waren, dese te willen vorderen door handelinge van Sijde te brengen, sal wesen, maenderwijt als men handelde aen Wartoela in oorloege sijde. Aen dese Jurisdictie wil de spoeden sal men niet d' Amboijnesche penningen sijn gebruijt Komen doen, maer sal men moeten aen de Eijlte Alfaura een eijgen particuliere moeschinghe Pedeta, hueis macht besaet in dese voorvolgende, also wij sekerlijck daervan begeijt sijn, soo kan die staet van

Rodde Amboet, rijgraecken, voerbare manoen	700
Kaijstouw, segt die stadt van Banda Wanja	800
De stadt van Banda Soolaang	1000
Kaijstouw	300
Sele	200
Mahula	150
Haitamalen	100
Hoockouw	200
Mayolosalia	800
Naelle	400
Hoewendi	100
Lohalo	250
Loeunkeja	100
Hoedawacka	300
Manij	150
Soijassa	200
Wattabau Dbana	400
Waloja	200
Wadaman d' Aaras	350
Lotan	150
Transporteeren op d' andere sijde manoen	5850

De cargasoen van de passer-duin naer Bantam gesonden als volght 1654

Laken	100
[illegible]	50
Wambuysen	50
Linnen	50
Lemmakolen	100
Hatabo	100
Wesoeni	100
Wierlakoo	200
Weerelooo	500
Hettecoloy	200
Oudesant	200
Personeel	1850

[illegible] 't principael eylant van Amboyna, soo het gesepareert is met vijf ingelanden, namelijck Larhoal, Hitoe, Conlaak, ende Orangadjam, Hitoe, genoemdt, [illegible] soo als Gouverneur, Capitein Luitenant Admiraal van de geheele Oosterse Quartieren, Ingeval overleden, ende [illegible] Advijsen, met toeroepinge van de gemeente, bij dese 5 personen wordt het regt van administreeren, ende alle inwoonen van 't landt geseparieert als oock den [illegible] plaetse, die Inlanders, namentlijcken die martelaers [illegible] 't eylandt Moessa, ende Leytimor, [illegible] gelegen, ende [illegible] op [illegible] alsmede [illegible] dese quartieren, [illegible] [illegible] [illegible]

ken dit [illegible] te hebben [illegible] onder wijsheid [illegible] deer [illegible] van [illegible] Gouvernement [illegible] [illegible] [illegible]

	Vrouwen	Mannen
De Soldaten van de 3 compag. van dese casteel sijn hier		180
N°. Hitoe of Hitoe de Overman compagnie Hitoe		1504
N°. Wij		40
N°. Soulauw		50
N°. Paghoe		30
N°. Vaho		40
Wassegij		60
Wackal		260
Tiongh		80
Hemadi		20
Hitoe Lamma		304
N°. Folat		40
N°. Mamalow		50
N°. Loojjo		40
N°. Attiahul		50
N°. Atteninal Lamma		120
N°. Ammelij		30
Leijlon		70
Mossel		50
Tomelhouw		70
Asama Wanjn		30
Salamette		40
Tockal		60
	Mannen	2630

N°. 1. Sijn d' onderdanen van 't casteel van Amboijna, sommige van dese sijn Christenen, seeckre Heijdenen, ende meest Mooren, namentlicken de plaetsen, met een M. gemerckt, ende N°. nagelaen. De plaetse met 't gemaeckt van Hitoe meest gelegen sijn de beste groot prijckel, alsoe hun papen veel wat ijverigher sijn als sommige van onse predicanten. Dese plaetsen sijn groot ende kunnen eijder wijl becken sesse volgent.

N° M° Ouriou, gesegen op een bergh aen 't strangh, persoonen . 60 man.
N° M° Arebelij, een half mijle van 't strangh 80
N° M° Larique Lamma, gesegen op een bergh 50
N° M° Larique Banoe, op een bergh aen 't strangh 70
N° M° Waqquisiesen Karo, op een bergh aen 't strangh . . . 60
N° M° Waquisiesen Lamma, 1½ mijle van strangh 80
N° M° Tapij, aen 't strangh, sonderlingh geen volck . . . . —
N° Alangh, een mijle van 't strangh, halff Mooren . . . 170
N° Lilelolij, een ½ mijle van 't strangh 70
M° Hatouwe, ½ mijle int 't hoen 25
Lissouw op strangh 12
Porowata, aen 't vierde strangh 50
M° Soelier, ½ mijle van 't strangh 30
M° Wuij, ½ mijl van 't strangh 60
M° Wuijlon, ½ mijl van 't strangh 30
Mannen . . 770

N° 9. In Amboijna Latino genaemdt, waerop ons principael fordt leijt, woonen int sonderlingh al te saemen Christenen sijn oude goede bekenten, uijtgesondert die van Rossenive, die 't hooft soen naer 't Moorsdom laeten hangen, alsoo bij nacht ende onruijden van de Hittoesche Mooren versocht worden. Hunne sterckt bestaet in de naervolgende 7 namentlicken

Aen 't casteel ofte de Stadt Amboijna.

M° 't Campon Hoesaniva, weerbaere mannen 150
M° 't Campon Fernandie ofte Portte 100
Portta 60
Capa 50
Serie 25
Ammahossa 20
Aboesse 20
Anduuntecela 30
Atena 30
Tamrij 40
Transporteren op d'andere side mannen . . . 545

De somma van de personen van d' omstaende sijde rijn. . . . 535

Ternati Kasteel 80
Hatimon 120
Hatiman 100
't Campon Oliemanourij 20
d' Mardijckers 100
535

In 't gebiedt van Tadmo.

Soija, een ende halff mijle van 't strangh. . . 60
Emnaw, 1½ mijle van 't strangh. 120
Onkaxiel, ½ mijle van 't strangh. 50
Roetton, op 't strangh. 80
Kastangh, een mijle van 't strangh. 60
Naeliquo, op 't midden van 't landt. 50
Hattida, 2 mijlen van 't strangh 60
440

Personen. . . . 1275

N. B. Bijn de van eylanden van Ambojna, namentlick Beani, Bessie otte Oma, Ulisser, Molano ende Noussa Laut. Deze willen meest alle Christen wesen, gelijck die van de oust ock doen. Sij gelooven hun de Tarnatanesche macht te vreesen, maer het schoordt hun elders, niet te gemincude dat sij seggen dat niet en connen gelouen, dat wij ons ten aensien van ons cleen getal Volcx eder Tarnatanen souden dorven campen, want sij wel weeten dat wij ons op haer niet eer en dorven betrouwen, te sommia wanneer den Gouverneur op eenen tocht sal gaen, dat dickwils in die quartieren gebeurt, soo sal gemeenlijck yemant van haer den best specie mede weten altijts d' een ofte d' ander excusie in te brengen, dat anders niet en geschiet als uijt louter vreese van de Tarnattanen ende haere landsluijden, die sij niet gerne t' onder souden helpen brengen, wel merkende dat onse macht is. Veele verlaeten haer op haere sterckte en macht, gelijck die van Hattamwa, Cabouw ende Celelo dickmaels doen; dit sijn luijden quaet Moorsch, die de Inwoonen en Hitoossen haest soo veele gehoorsaemen als ons, niet gemistaende sij onder onse gouvernemente staen, die van Ilay, Mau ende Tobbino sijn meerder Moorsch dat sy veneren dat onder 't commandement van den Comjock staen, gelijck van

't Spanjaerts ende de ontlastende sijde beijde persoonen . . . 850
M. Calalij, op 't strangh . . . 200
Samelij, een mijll van 't strangh . . . 30
Oalia, op eenen Bosson Berch een 't strangh . . . 250
Arocqua, een mijll van 't strangh . . . 30
Abatij, op eenen Bosson verach een 't strangh . . . 30
Cirtua, 2 mijll van 't strangh, vallen 't saemen Ohr sijn 60 1540

't Eijlandt Ulisser.

Tolwaha, aen 't strand . . . 200
Hoan, een mijle van 't strangh . . . 70
Lapere, aen 't strangh . . . 250
Arin, op eenen berch een ½ mijle van 't strang . . . 200
Ipon, op 't strangh . . . 100 820

Verscheijden van 't boven strandt.

Lettawich, op 't strandt . . . 60
Serroecrij, 2 mijlen van 't strangh . . . 200
Oulast, om trent strangh . . . 250
Mr. de Van Ilin . . . 700
Mr. Mauw . . . 200
Mr. Tekoco . . . 25 1435

't Eijlandt Molano.

Molano, sijn gelegen in 't midden van de eijlanden, doch dese luden als wonen meest door vreese op Boom en Arin, hebben waerbeere maenen . . . 30

't Eijlandt Noessalaut.

Anninedt, op 't strangh gelegen persoonen . . . 50
Oalia, ½ mijle van 't strangh . . . 500
Nanlij, op 't strangh . . . 30
Tiettonaij, 1 mijll van 't strangh . . . 100
Ailabo, op 't strangh . . . 10 690

Te saemen persoonen . . . 3685

NOTITIE VAN DE MANIE SOMTIJDEN VOOR ONDER DESEN
VAN AMBOINA VOOR CHRISTENEN HEIDENEN ALS MOOREN
OFTE CHANOMATISEERT, NAMENTLICK

N° A. Van de ouden van Ceram als d' notitie daervan re-	
sende, weerbare mannen	2700
N° B. de Alfoure- ofte boeren van Ceram	5850
N° C. Die van Hitue wesen met Cas te Amboine ende	
daerom niet ingerecken	2820
N° F. Onderdanen van 't casteel wesende gedeelt over	
resident op 't eijlant van Hitou	770
N° G. Onderdanen van 't casteel wesende mestendeel Chris-	
tenen, woonende aen 't fort ende op 't gebergte	
Lilimo	1275
N° H. Die van ons vijanden Oma, Ullasse, Mokeru	
en Nouchallo sijn meestal Christenen ende som-	
mige Heijdenen met veijnig Mooren	4566
	17161
Noch moeten hier noch bij commen die van Manipa,	
die ons vijanden weder afgevallen sijn persoonen	800

't Zal nodig wesen dat men hier al te samen doet declareren wye Christen ofte Mooren sij, ende dat daervan een notitie gemaeckt werde, om dit te pas te connen gebruijcken.

Uijt desen voorgemelde staet kan gesien worden, hoedanich dat onsen ende des Comptoirs van Ternatanen macht is, die wel haere vaste woninghen, meer sij tegen malkanderen beter te bouwen dan wij, vermits den gedwongen toegedaen sijn, ende dien sij alle van een religie en sede sijn, daerwij Christenen, Mooren ende Heijdenen onder malcanderen hebben, ende sommige halff met berge onder ons gewoon gebruicht te nemen, als van Orion, Assaloree, Larique ende Wagnasiewa, dat altosamen Mooren sijn, gelijck die van de legi van Ceram oock sijn, connen vele van wederen hoop

ook meede te verrichten en te sien dat op diemant de verlatene en ledige huysen, als op die van Leitimo, de Amboinsche ende 't gemeerderen van de Amboinsche, wederomme aen 't casteel als ook aenminge van d'eylanden, voornemelijck die nae Hitoo en nimo. Op die van Hitoo, Mauw ende Hattuwa mogen ons contenteren met op eertijdt wat meer ingeslaende coel ons goede vrienden, ende op die van Hitoo en heitenlandt ook nae op haer te verlaten, als wesende noodsaeckelijck te verwachten: sij houden hun meest altoos ongereet t'oirlogen ende den dienst van Tematen geensins schuldigh te doenden, maer alleenich, wan alen dit noodigh ende vermaecken wie hun gevaer het heeft leijt. Voor soo veel gelijck 't in bedencken te nemen als versoeck van dit voorsz. garnisoen hunerlijck is sal voorsz. alles als Temate onderdanen in goede devotie gehouden sonde werden, ende meerdere soo veel dienaert als daer aen dependerende, tot de schuldijcke schatinge gebracht werden, de welcke particulie van saken verleng alsnoens Hoochst ons hooge regieringh van buyten bericht sullen werden.

Ten eersten te considereren dat de Corpa op Amboina sonderlinghe andere goeden, het en dese als dit Ternate gewassen, want alle de expansien tot cost van de Amboinesen komen. Al ist schoon dat wij jaerlijcx cleijne cargasoen van dit ons gewassen in 't vaderlant senden, soo waren daer doch te weijnich te de voorsz. van de de plaetsen comt van 't fordt gelaeden, ijder schien Nederlander, gerieft al met een pieckel cubeb, nae dese Amboinsche jonsdiuwen haer hoofden, cuyers ende tenders. Om dese oock onderhorich maken van den d'eyrsche, dat sij haer mildadigen sullen moeten tegens ons, soo veel doen onder op een cleijn pieckel haer deijnen, welck hunnen knapsack is, gewaer ende jongste ons resolusien aen 't casteel te weeten, op verbeurte van ses veel etc., ende gelijck wedrijch dat nae van 't casteel en fordt blijven maer Kommen als goede geschickte onderdanen, jae als slaven, op den 3e ordonneerden dach en blijven den Gouverneur alsoo ten dienste 2-3, 4, 5, 6 en 8 weecken, ook wel langer, dat ten minste 3 soo in 't fordt geschiedt sonder dat sij daervoor eenich stuijver genieten. Doch de gemeijne sommijen wel eer, als sij wederom van de vaght comanden ende eenige extraordinarij dienst doen, gelijck ten tijde geschiedt is als sij 't fordt op Combella ingenomen, ende eenige weecken op de vaght jaegen d'Engelschen gelegen hadden ende 't fordt en Hittoo helpen

mackers dat inden handt als oock een treat offe leve tegens handt, met een yder offe andere eenige diensten van eenigh valeur, waervoor sij geen handt en roeren, haer bedienen noch malcanderen een handt tot hun dagelijcxe occasien en arbeyt. Hoe wel sij nochtans bekennen dat door ons ende haer eenige conquesten gedaen worden, soo word dan haer onder de schattingen ende andere gelaeten ende voort niet meer aen sijde gesedt, sulcx dat het voor yder een stadige leve en ruste is, eer dat sij in alles gedaen hebben ende voor hemelbreet upgeven, 't sijne sij oock gewilligelijck gedraegen hebben alle lasten van dijn leve tusschen het veroveringe van 't eylant tot op mijn vertreck in Jan. 1610, L. St. opgedragen, waerdoor de luijden dusdanigh soo moedeloos geworden sijn, dat men ons wisten wel doen de pericule souwen doen, voort soo menigen moeyen ofte overvaert als haer plans moesten sij 't tordt haest verandering doen met eenen brack dat den anderen gemaeckt hadde, waerdoore sij geen luijden dat haer eenigh geldt souden hebben, welcke werck sij al te samen op haer eygen cost ofte stenden doen, dandij sij noch bequaem souden sijn voor luijden werck voor Banda ende andere plaetsen dat menighmael eijst en nam, eer yet pamplier ofter vuijl gemaeckt sondt connen worden, ende meer als wonder is dat dese luijden omen grooten moedtas nochtan willen verdragen.

Op mijn vertreck van Amboijna was inden meerden dat men 't straingh soude verrechten om vischerije te setten, doch over Hadim Soija ende Kilmaijn groot misnoegen hadden, seggende dat actelyc straingh daertoe bequaem onder haer jurisdictie was ende dat de vischerije gemeen behoorde te blijven voor alle arme ende rijcke, doch wel dat de Comp^e uyt vorder d' voorpriderentie souden hebben eenige andere om d' voorderende plaetsen te doen voegen, sonder dat die tot ijmants voordeel verpacht behoorden te worden, gelijck ick verstaen heb dat nu geschiet is, tot groot miscontentement, waervan die Comp^e omtrent 1000 r^s jaerlijcx gaet deert, tot groote prejudicie van dat gantsche gemeente ende voordeel van de rijcke burgers, die daer de visch hebben d' marckt stellen, ende d' Amboijnesen beletten bij offe omtrent haer soros met hunne waermetten te kommen, op welck point bij UE. ende d' heer Generael gelet dient.

Soo de meninge van UE soo wesen dat men in Amboijna in 't verrick eenige soncken te stellen wijngert te planten, om wijn te winnen, waer voor

sich mag wel oock dat wel succederen sall, vermits 't landt daertoe seer bequaem is, soo door dien volgen dat hetselve met geseedten en kaep off deer moeten teegen landen tot gelegentheyt worden, want wie een sich in sulcke moeyte ende costen willen steecken, voor dat hij weet op wat soort dat staet, dus dit seer memorie om daer op te letten.

U.E. gelieve te considereren dat door die compluenten van de wyborgen de Comp^e^ groeten dienst sal geschieden, alsoo 't selve meest door de Mardersinsche borgers ende anders vrije luijden in 't werck sal moeten gestelt worden, die daermen eenige van haer middelen sullen moeten employeren, ende slaven comen om de landen deer toe te preparere ende sulex te doen als van nooden sal wesen, weshalven in sulcken regardt eenige privilegien ofte vrijheden verstaet beloeren te worden, daertoe reden gevonden is, alsoo door desen middel d' Comp^e^ conveniencye gestoort ende verhinderd sal worden, sonder dat daervoor eenige costen doen ende hebben dienter gelegener tijt groot inconvenient van sullen ende niet te impatiren sullen wesen, ende sullen desen voornoemde slaven mette tijt ook voorstanders van 't landt worden, gelijck men gesien heeft dat sij op Macoua, Solor, Mosambique ende ander plaetse gedaen hebben.

Item alsoo onder 't casteel Amboina ongevaer 1000 pt. meer mogen sijn als, daer d' Amboinesen toe verbeden, dat 't fort daertoe gestichtet is, als wesende soo 't schijnt wel oor door de Amboinesen aen de Portugesen gegeven, ten tijde doen 't casteel gemaeckt wiert, welcke landt al leegh ende bequaem is om te bouwen, wesende seer goede clijgronden, soo dient deer noodsaeckelijck opgelet voor waer noetlich dat van hier daertoe eenige schouten beeren met genomen werden, want het anders wederom verstoft sal worden, ende timmerluy in troijn gerecken, dat de leegh liggende landen gebouwt sullen worden. Deze beeren bij noodt souden ook mogen voor schutten verstrecken, onde volck genoech in 't fort hebbende souse men sich met de beeren tot 't gebouwte konnen beeren, van waer sij onsen vijant met d' hulp van de Amboinesch groeten afbreuck souden konnen doen, dan ofte in 't fordt worden, soo wanneer een goet voorganger hadden, dewelcken middel behoudens van 't fordt sonde wesen om d' ingesetene daermede in goede devotie gehouden sonde worden.

Op sommige plaetsen in Amboina, om Tanung Sjoon daer sich de wilde

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL

